

Albert Balcells: «Els deu anys de Mancomunitat van ser cabdals en la conscienciació nacional»

El seu darrer llibre sobre el tema és " Mancomunitat de Catalunya: 1914-1925. El primer pas vers l'autogovern" | L'historiador creu que sense la Mancomunitat, no hagués existit ni la Generalitat republicana, ni l'actual?



Albert Balcells. Foto: Adrià Costa

Albert Balcells és un dels grans historiadors catalans. Catedràtic d'Història Contemporània per la UAB i membre destacat de l'Institut d'Estudis Catalans, la seva producció comprèn quasi tots els àmbits de la historiografia. És un dels principals coneixedors de l'obra de la Mancomunitat. El seu darrer llibre sobre el tema ha estat *Mancomunitat de Catalunya: 1914-1925. El primer pas vers l'autogovern*, que fa de catàleg de l'exposició "Prat de la Riba i la Mancomunitat de Catalunya?" (<http://www.mancomunitatdecatalunya.cat/exposicions/prat-de-la-riba-i-la-mancomunitat-de-catalunya/>), que encara es pot visitar a la seu de la Diputació de Barcelona. En aquesta entrevista, explica la significació del projecte polític de la Mancomunitat i el que la societat catalana

d'avui pot extreure d'aquella experiència d'autogovern.

Quin balanç fa de la commemoració dels cent anys la Mancomunitat?

S'ha fet un gran esforç a través de simposiums, el documental emès per TV3, un seguit d'exposicions, com la que va organitzar la Diputació de Barcelona i que encara es pot veure. Tinc la sensació que s'ha tret la Mancomunitat del desconeixement que hi havia sobre ella. La ciutadania ha pogut copsar que el primer organisme d'autogovern dels catalans després de 1714, amb totes les seves limitacions, és de 1914. Per tant, la història de l'autogovern no comença el 1931 amb la Segona República. Sense la Mancomunitat, no hi hagués hagut Generalitat republicana. Ni la Generalitat actual. Encara que només era una federació voluntària de les quatre diputacions provincials catalanes.

La Mancomunitat és més important per l'obra feta o pel que va representar de presa nacional?

Per les dues coses. L'obra fou important. Moltes institucions actuals vénen d'aquell moment. L'Institut d'Estudis Catalans, la Biblioteca de Catalunya, l'Escola d'Agricultura, l'Escola d'Administració Pública, la Junta de Museus, l'Institut del Teatre, l'Escola Industrial? Es va fer una obra en comunicacions importantíssima. I una cosa fonamental: per primer cop, el català és la llengua d'administració pública, malgrat que no tenia la condició de llengua oficial. El català aleshores es parlava més que ara, però s'escrivía molt menys. Es va evitar la diglòssia. Però si hagués d'escollir entre l'obra i el projecte, diria que el més rellevant és que va dissenyar un projecte nacional ambiciós. Que va suposar que persones que no pertanyien al partit majoritari, la Lliga Regionalista de Prat de la Riba, estiguessin disposats a col·laborar amb la institució. Es volia dotar a Catalunya dels serveis públics propis d'un país industrial, suplir la ineficàcia de l'Estat espanyol i fer-ho mirant cap als països més avançats d'Europa.

No era poca cosa, tenint en compte que no era un projecte independentista.



Albert Balcells. Foto: Adrià Costa

Era un projecte autonomista, però els deu anys de Mancomunitat van ser cabdals en la conscienciació nacional catalana. Tant és així que els sis anys de dictadura de Primo de Rivera (1923-30) no van aconseguir esborrar la petjada de la Mancomunitat. La Generalitat republicana va poder disposar d'un Estatut, però va durar menys anys. També hem de comptar que quan es crea la Mancomunitat, Prat de la Riba ja duia set anys, des del 1907, com a president de la Diputació de Barcelona.

L'Estat va transferir competències a la Mancomunitat?

No cap. La idea era que l'Estat central transferís algunes competències, però no se'n va aconseguir cap, ni simbòlica. Cal dir que el decret que autoritza la Mancomunitat, ho autoritza per a totes les províncies espanyoles, però només es crea la Mancomunitat catalana.

Fins a quin punt la ideologia de Prat, conservadora, va amarar tota l'obra de la Mancomunitat, i quines aportacions va fer l'esquerra catalana a la institució?

Tot el que va fer la Mancomunitat no hagués estat possible sense el consens entre la dreta i l'esquerra catalanistes. Un consens al qual inicialment s'hi van afegir els partits monàrquics, liberals i conservadors. Una política de grans acords que, mort Prat, continua Josep Puig i Cadafalch. La presidència de Puig i Cadafalch és important. És en el seu mandat quan les quatre diputacions traspassen a la Mancomunitat tots els seus serveis i recursos. Cal dir també que la Lliga mai va tenir majoria absoluta, i mai va monopolitzar els càrrecs.

El fet de no tenir majoria absoluta va millorar la Lliga?

Els va obligar a ser oberts de mires. Per necessitat i per convicció. No podien governar sols. Però a més, eren conscients que un esforç com aquell necessitava un gran acord nacional, com sempre ha passat en la història de Catalunya. Quan aquest gran acord no es pot assolir, les coses van malament, com en els anys trenta. Puig i Cadafalch nomena Rafael de Campalans per dirigir l'Escola del Treball, tot i ser un destacat dirigent socialista. Ara, dit això, aquesta capacitat d'integració que va demostrar la Lliga també va venir ajudada pel fet que en aquell moment, l'esquerra catalanista, aplegada en la Unió Federal Nacionalista Republicana, estava molt afeblida, i la Lliga no se sentia amenaçada per aquesta banda. No té davant qui els pugui substituir, i això els fa més generosos.

El Govern de la Mancomunitat era una mena de ?govern dels millors??

Com diu un amic meu, tenien menys competències que un Govern, però eren més competents. La intel·lectualitat, en general, es va posar al servei de l'obra. La Mancomunitat va crear un seguit de llocs de treball públics als quals es van apuntar molts intel·lectuals. Però no estaven domesticats. La prova és que molts d'ells van trencar amb la Lliga quan es va produir l'escissió d'Acció Catalana per oposició a la política de Francesc Cambó a Madrid. Van trencar amb la Lliga, però curiosament, van mantenir la col·laboració amb Puig i Cadafalch i la Mancomunitat.

En aquell moment, Catalunya va trobar un dirigent espanyol que va entendre la reivindicació catalana, en José Canalejas.

Canalejas va voler entendre Catalunya. El primer interlocutor és Maura, el líder dels conservadors. Després, Canalejas, que recolza el projecte però és assassinat el 1912, i Prat de la Riba ha de negociar amb els seus successors. Però després de la creació de la Mancomunitat, cap Govern espanyol cedeix res. No traspassen ni el cadastre! Quan es proclama la República el 1931, encara no s'ha fet el cadastre. L'Estat ni feia ni deixava fer.

Amb tan poques atribucions, cal subratllar encara més l'obra feta, doncs.



Albert Balcells. Foto: Adrià Costa

És clar. Aquella frase de Prat de la Riba, ¿hi ha d'haver escola, biblioteca, carretera i telèfon a cada poble?, pot semblar poc ambiciosa, però ho és molt si es té en compte com era la Catalunya de fa cent anys. Dels 1.097 pobles que hi havia aleshores a Catalunya, només 38 tenien telèfon, i 518 estaven pràcticament incomunicats. La Mancomunitat crea la Biblioteca de Catalunya, i crea les deu primeres biblioteques populars, totes fora de Barcelona. El model que tenien era el nord-americà i anglès, i en certa manera també el francès: la biblioteca local al poble. La Mancomunitat comunica amb la xarxa de carreteres a 218 municipis. Porta el telèfon a 372 pobles, allí on la iniciativa privada no ho veia rendible. Tenen clar que Catalunya no es pot articular nacionalment (espiritualment, que diria Prat) si no ho està materialment. Hi havia un abisme entre les formes de vida rurals i les urbanes.

Quin va ser el paper de les escoles tècniques?

N'hi havia setze. Des de l'Escola del Treball a la de Bibliotecàries, des de l'Escola d'Agricultura a la d'Infermeres o els Estudis Normals, tot això sumava més de 2.000 alumnes. En un moment en què la Universitat de Barcelona, estatal, només en tenia 1.800. Però hi ha una cosa més important que les xifres: el prestigi de l'ensenyament tècnic que donava la Mancomunitat. Per l'escola primària, va poder fer ben poc. Però es van crear les escoles d'estiu per a Mestres. Va venir la Maria Montessori i experts de renom internacional. I es van engegar els Estudis Normals, que va reforçar el coneixement dels Mestres en geografia, història, en tots els camps.

A la Mancomunitat li van tocar uns anys molt difícils.

Hi ha una cosa que convé destacar. A la Mancomunitat li toca obrir-se camí enmig d'un context terrible. Pocs mesos després de constituir-se la Mancomunitat, esclata la Primera Guerra Mundial. El somni europeu d'una civilització superior se'n va en orris. Després, el 1917 esclata la

Revolució russa. El 1922, el feixisme triomfa a Itàlia. El moment no és envejable. Això a Europa. Ara, a casa, seran els anys del pistolisme i la lluita de classes. La Mancomunitat no té atribucions ni en ordre públic ni en arbitratge social. La lluita de classes es creua en la lluita per les llibertats nacionals. Catalunya queda en una situació de col·lapse polític. Això explica la facilitat amb què, el 1923, Primo de Rivera, es fa amb el poder des de la capitania general de Catalunya. Seria desitjable que la prioritat que es vol donar a la política social no s'oposés a una major sobirania per a Catalunya.

Quines lliçons aporta la Mancomunitat per al moment que vivim?

El context actual és molt i molt diferent. Tot i els problemes, l'Europa d'ara no és la dels anys vint. Ni hi ha un pistolisme lligat a la lluita de classes. Però seria bo prevenir el divorci entre política social i afirmació nacional. La història no ens diu mai el que hem de fer però si la desconeixem, no sabem on anem. La Catalunya d'avui és molt diferent de la de 1914. La Mancomunitat no ofereix receptes, entre altres raons per una de molt positiva, ni l'administració ni els serveis socials d'ara són comparables. Aquella frase de Prat, "quina il·lusió, està tot per fer!?", avui no té sentit. Però una lliçó sí que aporta la Mancomunitat: només amb un acord entre dreta i esquerra catalanista el país anirà endavant. I encara una altra: amb pocs mitjans ben administrats es poden construir grans coses.



Albert Balcells. Foto: Adrià Costa